

Autoportret, Judith Rubin, 1951.

Interview: Judith Rubin, Ph.D., ATR, HLM

P: Draga gđo Rubin, Vi ste pravi heroj art terapije, prisustvovali ste trenutku njezina stvaranja, bavite se umjetnošću, edukacijom i psihoanalitičkom mišlju, sudjelovali ste u tolikim fazama procesa uspostavljanja art terapije tijekom godina... Koje je Vaše mišljenje o potrebnim okolnostima ili nužnim uvjetima za nastanak art terapije, za Vas osobno i za područje art terapije uopće?

O: To je veliko pitanje. Mislim da je način kako sam to postavila u mom filmu „Art terapija ima mnogo lica” vjerojatno još uvijek točan, to je ideja čije je vrijeme došlo. Bilo je vrijeme, mnoge su se stvari posložile, a korijenima je lako ući u trag. Početkom 20. stoljeća Prinzhorn i drugi psihijatri su počeli primjećivati i interesirati se za umjetnost mentalno bolesnih. To se vjerojatno spontano događalo u psihijatrijskim bolnicama u raznim dijelovima svijeta. Medicinsko osoblje primjećuje kako neki pacijenti spontano crtaju, ponekad umjetničkim priborom, ponekad na zidu, ponekad

izrađuju skulpture od krušnoga tijesta... Medicinsko osoblje postaje znatiželjno, jer su radovi, prvenstveno slike i crteži, estetski zanimljivi. Prinzhorn je, naprimjer, bio i povjesničar umjetnosti i psihijatar. Kliničari, dubinski psiholozi i psihijatri su bili zainteresirani otkriti mogu li umjetnička djela reći više o tome od čega ti ljudi boluju, budući da mnogi od njih nisu govorili ili nisu govorili razumljivo, pa su govorili kroz svoju umjetnost. To se događalo ranih godina 20. stoljeća, a Prinzhornova knjiga je objavljena 1922. godine, dakle, početkom 20. stoljeća. To je dio temelja razvoja art terapije.

U samom svijetu umjetnosti događa se revolucija, što smo tada nazivali modernom umjetnošću, gdje je klasični ideal realizma zamijenjen drugim načinima razmišljanja o reprezentaciji. Jedan od njih temeljio se na psihoanalitičkoj misli, a nazvan je nadrealizam. Nadrealizam koristi slike viđene u snovima, fantazijama, bavi se nestvarnim, onkraj stvarnoga. A tu je i ekspresionizam, također povezan s onim što se događalo u psihologiji. Sjetite se

da su Freud i Jung djelovali na prijelazu stoljeća, početkom 20. st. Ova dvojica koja su djelovala zajedno pa se razdvojila, polagali su temelje. Važno je razumjeti što se događalo u nesvjesnom čovjeka tog vremena.

Postojala je dubinska psihologija, postojala je umjetnost mentalno bolesnih, a i socijalni antropolozi su počeli putovati, promatrati i prikupljati umjetnost različitih kultura. Tako su pronašli neke zapanjujuće sličnosti među kulturama, poput činjenice da se mandale pojavljuju po cijelom svijetu. Dakle, ideje o kolektivnom nesvjesnom su bujale u psihologiji, filozofiji i umjetnosti u prvom dijelu stoljeća. Psihologija ili klinička psihologija do tog doba nije bila ni rođena.

Prvo što je zainteresiralo kliničke psihologe bilo je korištenje projektivnih tehnika za dijagnosticiranje, što je bio još jedan način pokušaja uvida iz likovnih djela. Dakle, imamo psihijatre koji su pokušavali dokučiti pacijente promatrajući njihovu umjetnost. A bili su tu i umjetnici koji su postali zainteresirani za ovo područje.

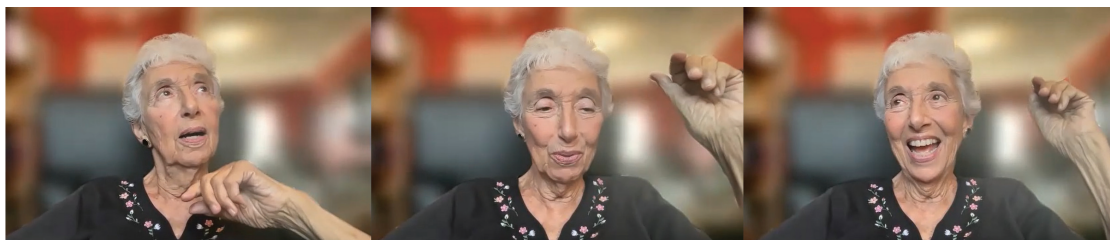
U Engleskoj i Sjedinjenim Američkim Državama, a vjerojatno i u drugim zem-

ljama, psihijatri i drugi stručnjaci u mentalnom zdravlju, pozivaju umjetnike da rade s oboljelima u ateljeu kako bi dali prostor gdje bi se spontano umjetničko djelo moglo dogoditi. Neki od njih bili su istraživači, poput Daxa u Engleskoj, koji je pokušavao proučavati što ljudi rade spontano i koji je angažirao Edwarda Adamsona čiji je atelje unutar bolnice otvoren 1946. godine.

1940-tih Margaret Naumburg na poziv ravnateljice dolazi u psihijatrijsku bolnicu u New Yorku i radi s djecom. Dakle, slični događaji su se odvijali na različitim mjestima.

Priča Anise de Silvera, brazilske psihijatrice, zanimljiva je u humanitarnom smislu. Ona se protivila zlostavljanju, onome što je vidjela kao nehumano postupanje s teško mentalno bolesnima i zalagala se za humaniji tretman. U jednom trenutku je čak bila i zatvorena jer se nije slagala s prevladavajućim mišljenjem. Kasnije otvara umjetnički studio u bolnici u Sao Paolu koji sam posjetila. U Muzeju nesvjesnog u Sao Paolu izložene su slike njezinih pacijenata.

U Japanu su psihijatri zainteresirani za čitanje crteža. Općenito, projektivno testiranje je postalo vrlo popularno jer su

ljudi mislili da se jako puno može saznati iz tri crteža: osobe, kuće i drveta.

Rorschach je također bio povezan s psihoanalizom. Proučavanje procesa stvaranja i načina na koji ljudi reagiraju na sam proces i na rezultat, dovelo je do razvoja art terapije. No kreativni dio je zaista potaknuo procvat, više od responzivne komponente.

Edith Kramer nije bila u bolnici već u školi za dječake s poremećajima koji se uopće nisu mogli uključiti u verbalnu terapiju, a vjerojatno ne bi bili otvoreni ni za neki drugi pristup. No, bili su vrlo otvoreni za njezine ideje o načinu pomaganja ljudima umjetnošću koje su se više fokusirale na proces stvaranja umjetničkog proizvoda, na integrativno liječenje. Ovdje se ne radi o površnom mišljenju koje ljudi imaju o pozitivnom utjecaju umjetnosti. Da, čovjek se osjeća dobro nakon kreativnog rada. I da, *neuroimaging* studije otkrivaju da se ljudi osjećaju bolje kada crtaju, slikaju, ili se bave umjetnošću, ali situacija je puno složenija. U svojoj teoriji, koja je povezana s idejama sublimacije, Kramer postavlja mogućnost rješavanja unutrašnjih sukoba integracijom, ne jednostavnim verbalnim izražavanjem ili pražnjenjem. A to je još jedan nesporazum u kritici art terapije.

Mislim da je povijest komplicirana. Završilo je s ovim, u stvarnosti ne toliko značajnim, polaritetima umjetnosti kao terapije i art psihoterapije. Istina je zapravo da, kada radite s ljudima, vjerojatno skaćete s jednog na drugi oblik, barem porema mom iskustvu. Ne mislim da je to situacija „ili-ili”. Naravno, s određenim populacijama možete generalizirati. S vrlo artikuliranim neurotičarima, art psihoterapija je vjerojatno učinkovitija, a s neverbalnim autističnim osobama vjerojatno ćete se morati usredotočiti na umjetnost kao terapiju. Ali to je pretjerano pojednostavljivanje.

Moje osobno iskustvo nije bilo toliko različito. Završila sam preddiplomski kao umjetnica, zatim postdiplomski kao likovni pedagog, onda sam se povukla da osnujem obitelj i imala dvoje male djece, i predavala likovnu pedagogiju na lokalnom sveučilištu.

Na diplomskom studiju sam se zainteresirala za studij psihologije dječje umjetnosti. Tada sam prvi put uopće vidjela izraz „art terapija”, to je bilo u kasnim ‘50-im. Naumburg je objavila svoju prvu knjigu 1947., dok je prva knjiga Kramerove izašla 1958. godine, godine kada sam bila na fakultetu, a Adrien Hill

je objavio svoju knjigu 1945. I to je bila sva literatura koja je koristila ovaj izraz.

No mene je jako zaintrigiralo što mogu naučiti iz dječje umjetnosti jer sam predavala likovnu pedagogiju.

Postojao je još jedan put, ili paralelni izvor, a to su bili umjetnički pedagozi, koji su bili upoznati s psihoanalitičkim idejama, ljudi poput Victora Lowenfelda u SAD-u, ili Herberta Reada u Velikoj Britaniji. Lowenfeld je dominirao u američkom umjetničkom obrazovanju mnogo godina, njegova je knjiga bila biblija za osposobljavanje učitelja likovne kulture za rad u području mentalnog zdravlja. A on je bio u Beču i poznao je analitičare i učio je i slušao nove teorije o svijesti i podsvijesti. Tako je postao vrlo strastven u radu s djecom s poteškoćama u razvoju i slijepima. Njegova prva knjiga koja opisuje rad sa slijepom djecom, „Priroda kreativnosti”, je fascinantna. Florence Cane, sestra Margaret Naumburg, piše knjigu „Umjetnik u svakom od nas” u kojoj također govori o terapijskim aspektima umjetnosti.

Naumburg je također bila pedagog koja 1914. osniva progresivnu školu u kojoj promiče kreativne aktivnosti.

P: I Vi ste kao umjetnički pedagog bili na ovom putu...

O: Da. Jednom, dok sam se divila slikama prijateljičine djece, rekla mi je da skupljaju dječje likovne radove u školi i rade istraživanje na njima. Sjetila sam se kolegija dječjeg razvoja na Harvardu kada sam pročitala sve što sam mogla pronaći o psihologiji dječje umjetnosti. Odmah sam odlučila da želim volontirati na projektu, materija me fascinirala i tako sam otišla na sastanak s ravnateljicom predškolske ustanove, bilo je to 1963. Ona me rado primila. Rekla sam da nisam terapeut, da sam učiteljica, ne znam ništa o tome kako se provodi terapija. Ona mi je odgovorila da je klinički psiholog i da će biti moj supervizor. I tako je ona postala moja supervizorica, a ja sam otišla u psihijatrijsku bolnicu raditi s djecom bez ikakve kliničke obuke.

P: Dosta ste govorili o podsvjesnom i spontanom, vezano za Vaše osobno iskustvo kako ste počeli istraživati, na situaciju u psihijatriji i kako je u tom polju započeto istraživanje, događanja u umjetnosti i geopolitičku situaciju tog vremena... s obzirom na to biste li rekli da je

art terapija povezana s psihoanalitičkom mišlju? Kao što ste rekli, tek u zatočeništvu je započeto promatranje spontanog likovnog izraza. Fokus je u promatranju i primjećivanju, što je također u osnovi art terapije.

Promatranje dječjeg crteža također otkriva automatski i spontani likovni izraz, što je osnova i psihoanalitičke misli. Je li to ono što Vas je prvenstveno zanimalo i što Vam je bilo bitno dok ste istraživali dječji crtež kao profesor likovne umjetnosti, koji tek otvara vrata psihoanalize?

O: Da, i kao umjetnicu ja bih rekla. Moju bi se umjetnost svakako moglo okarakterizirati kao ekspresionističku. Odrasla sam uglavnom u New Jerseyu i New Yorku, a kao tinejdžer odlazila sam svake subote u Muzej umjetnosti Metropolitan. Tu su bile zbirke nadrealista, ekspresionista i futurista, različitih djela koja sam poznavala i koja su me inspirirala. Dakle, mislim da je moj interes dolazio iz mnogo različitih izvora. Ja zapravo volim poučavanje, ali posao terapeuta mi je još uzbudljiviji, izazovniji. Morala sam koristiti više mozga, srca i želuca, da bih mogla razumjeti.

Povezala sam se i s Margaret Naumburg i Edith Kramer, kontaktirala sam obje jer su živjele u New Yorku, a i moji roditelji su živjeli u NYC. Tada sam već živjela u Pittsburgu.

Često sam ih posjećivala i one su bile vrlo velikodušne. Vodile su me kroz materiju, jer nije bilo formalne obuke, tečaj ovdje, tečaj ondje... a upravo one su tek pokrenule te tečajeve.

Obje su mi rekly da ne studiram s onom drugom, bile su suparnice u to vrijeme, ali ja sam rekla da mislim kako mogu učiti od obje i one su to prihvatile. I dale su mi vrlo sličan savjet. Rekly su mi da trebam vlastitu terapiju. Rekly su da ako želim pomagati drugim ljudima moram razumjeti sebe. Morate razumjeti sebe kako ne biste projicirali svoje ideje... Sada je to jedna od glavnih stvari koje učimo naše studente, ali ja tada to nisam znala. Zatim su mi rekly da moram pronaći kliničkog supervizora, osim ovoga kojeg sam imala. Margaret McFarland je bila dobar psiholog. Bila je glavna savjetnica Freda Rogersa, koji je imao vrlo popularnu TV emisiju „Susjedstvo g. Rogersa” u kojoj sam gostovala kao teta umjetnica (*Art Lady*). No, ipak sam našla drugog supervizora.

Uglavnom, njihovi su savjeti bili gotovo identični: počnite osobnu terapiju i osigurajte dobru kliničku superviziju kako bi vam netko pomogao da osvijestite što vidite, pročitajte ove knjige, bilo je nekih preklapanja u knjigama..., i to je bila moja edukacija. Nisam imala nikakve formalne naobrazbe.

Edith i ja smo se šalile kako na neki način postoje prednosti kada nemate edukaciju. Naravno da zapravo ne želite biti u toj poziciji, mislim da je dobro da se ljudi obučavaju. Mi smo osmišljavale put dok smo kročile njime, ima u tome i slobode...

P: Je li sloboda kada postoji toliko toga nepoznatog i kada trebate toliko toga osloboditi i osvijestiti s obzirom da još ne postoji?

O: Erik Erikson je bio umjetnik prije nego što je postao psihoanalitičar i osnovao je predškolsku ustanovu u kojoj smo radili Margaret McFarland, Fred Rogers i ja. Bio je to centar za istraživanje djece. Vrlo neobično mjesto. Drugi osnivač je bio Benjamin Spock, autor knjige „Majka i dijete”, koja je generacijama bila biblija za majke.

1960-ih i 70-ih godina psihoanaliza je zapravo bila jedina *igra u gradu*. To je bilo prije lijekova i biološke revolucije u psihijatriji. Dakle, to je bio jedini alat kojim su osobe u mentalnom zdravlju mogle raditi. Carl Rogers je radio na drugim načinima razgovora s ljudima i refleksiji, a sigurno je bilo i drugih pristupa, ali je u psihijatriji psihoanaliza bila dominantna.

Odjel za dječji razvoj na kojem sam također radila, bio je smješten na dječjoj psihijatriji, to je bio program u okviru medicinske škole, a ne obrazovne ustanove. Erikson bi dolazio svake godine na veliku vizitu, upoznati sve liječnike i gostujuće polaznike škole. Tada je odlučeno da predstavim slučaj s odjela za shizofreniju na kojem sam radila. Djevojčica je vrlo dobro artikulirala svoj umjetnički rad, ali joj je govor bio neartikuliran – govorila je, ali nerazumljivo, a imala je i drugih ortopedskih i neuroloških poteškoća. Nije bila u dobrom odnosu ni sa svojom učiteljicom, ni sa logopedom, ali je voljela umjetnost, bila je elokventna u umjetnosti i u umjetnosti se mijenjala vrlo dramatično. Opisala sam je u jednoj knjizi dječje art terapije kao Dorothy. Bilo

je vrlo uzbudljivo vidjeti što se dogodilo kroz proces.

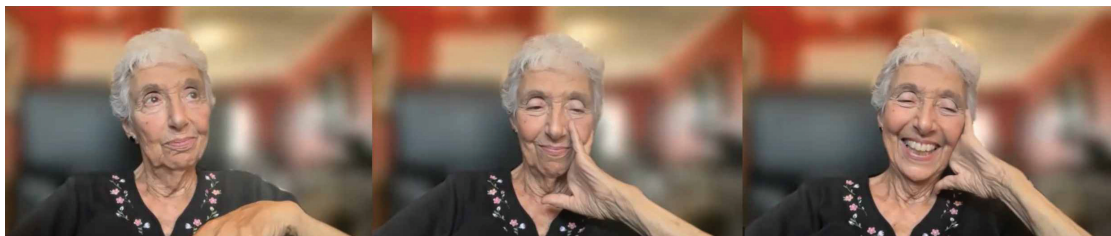
Dakle, kada je Erikson došao, svi koji su radili s ovom djevojčicom su prezentirali svoj rad, a ja sam bila jedna od onih koji su predstavljali uz slajdove likovnih radova što je uvijek vrlo moćno, posebno nakon verbalnih objašnjenja. Nakon prezentacije otišli smo s Eriksonom na kavu i rekla sam mu: „Profesore, nemam pojma što radim. Vidim da se nešto dobro događa s ovom djecom, ali ne znam zašto, voljela bih bolje razumjeti, koju daljnju edukaciju trebam?” Magistra sam obrazovanja, prvostupnik slikarstva, ali nisam bila sigurna što bih dalje trebala studirati. A on je rekao, nemoj ništa studirati, to će ti uništiti intuiciju. To je bila njegova procjena: znanje će ti biti na putu, drži se svoga prirodnog dara, to je dovoljno. No, on je bio genij, nije morao ništa učiti, ja jesam.

To je bilo 1964. godine. Do 1969. radila sam u psihološkom savjetovalištu za djecu s dječjim psihijatrom i analitičarom kao glavnim supervizorom. Kad sam njemu postavila isto pitanje, rekao je da se slaže sa mnom. Tada sam morala donijeti veliku odluku: hoću li studirati psihoanalizu ili kliničku psihologiju. Na

kraju sam otišla k osobi koja me na samom početku pozvala da radim art terapiju, koja je supervizirala Freda, Margaret i mene. Ona mi je pomogla da donesem odluku, nikad mi nije rekla što da radim, ali mi je pomogla da shvatim što želim.

Otišla sam studirati psihoanalizu jer su moji najbolji supervizori bili psihoanalitičari. Dakle, moraju znati nešto što ja ne znam. Osoba koja mi je pružila najviše podrške, iskreno je vjerovao u vrijednost kreativnih terapija i želio da se art terapija prihvati. Bio je toliko zaokupljen time da mi je preporučio nekoliko zaista divnih ljudi za supervizore različitih slučajeva, tako da sam dobivala vrlo bogatu edukaciju kroz superviziju iz različitih disciplina.

U to vrijeme postojao je samo doktorat psihoanalize koji se temeljio primarno na znanstvenom istraživanju bez kliničke prakse, a ja sam zaista željela dobar klinički trening pa sam se prijavila na analitički institut. Bila sam jedna od rijetkih s razinom magisterija. U to vrijeme nisu prihvaćali osobe bez medicinske naobrazbe, za razliku od drugih zemalja, primjerice na Institutu Ane Freud u Londonu. Budući da nisam bila medicinski obrazovana, a u SAD-u

su u velikoj mjeri dominirali medicinari, morala sam preskakati mnoge prepreke.

Već je postojala kritična masa umjetničkih terapeuta, kada je Elinor Ulman pokrenula časopis 1961. g., što je stvarno pomoglo ljudima da se upoznaju, a onda je grupa art terapeuta došla u Philadelphiju i osnovala Udrugu 1969. To je bio početak. Na prvom susretu je bilo 100 ljudi, sada ih je vjerojatno 5 000 u Asocijaciji, 50 000 školovanih art terapeuta u USA. Međutim, formalni studiji započinju 70-ih godina.

P: Kako se art terapija mijenjala s vremenom i kako biste se Vi osvrnuli na art terapiju nekad i sad?

O: Mnogo je promjena, a neke od njih su predivne. Na primjer, postoji mnogo više mjesta gdje se ljudi bave art terapijom stvarajući organizaciju poput vaše, i drago mi je čuti da se to događa u Hrvatskoj, kao i u cijelom svijetu, u Europi, Južnoj Americi, na Dalekom istoku, Izraelu, koji je očito jedno od vodećih mjesta za art terapiju, mislim da je taj dio divan i zdrav. Brine me to što ljude, izgleda, previše privlače pristupi kuharica i rječnika. Praćenje svakog koraka udaljava osobu

od njegove kreativnosti i autentičnosti. To je uvijek bila opasnost, od ranih dana. To me jako zabrinjava.

Nedavno sam, kao recenzent, odbila dati preporuku za objavljivanje dviju knjiga. Srećom, još uvijek traže moje profesionalno mišljenje. No jednog dana će netko to objaviti i ljudi će te knjige kupiti jer u njima postoji popis stvari koje treba učiniti.

Zabrinjava me sve veća sklonost direktivama. I sama ova riječ je antikreativna. Kako vas se može usmjeravati ako idete stvarati, razumijete? Možda poticaj, ideja... Običavala sam oblikovati okvir za slobodu stvaranja, okruženje u kojem postoji *holding*, gdje se ljudi mogu osjećati slobodnima. Da im govorim što da rade?! Razumijem zašto ljude to privlači i zato me to i brine.

I još jedna stvar koja me brine, a nije nužno loša, samo se nismo naučili nositi s njom. Činjenica da ideju o terapijskim svojstvima umjetnosti sada prihvaća većina ljudi, barem u Americi, također znači da se svatko tko pruža umjetničku aktivnost nekome tko doživi stres, bilo visokog ili niskog intenziteta, smatra art terapeutom, što, naravno, nije točno.

Dakle, imamo vrlo veliku ekspanziju umjetnosti i medicine. Što je divno, super stvar! Divno je imati glazbenika koji svira u bolnicama, stavlja lijepa umjetnička djela na zidove, pomaže pacijentima u stvaranju, ali to je nešto različito od art terapije.

U SAD-u se trenutno ova situacija uređuje. U Britaniji je, mislim, u naprednijem stadiju, ali Britanija je manja zemlja, pa je lakše.

P: I u Hrvatskoj ima dosta amaterizma, osoba koje završe kratke seminare pa prakticiraju art terapiju... što s jedne strane pokazuje interes okoline, ali s druge strane predstavlja opasnost.

O: Eto, upravo zbog toga sam se uključila u Udrugu. Naravno, bilo je istinitije tada, ali još uvijek je istina da su umjetnici na rezidenciji, umjetnost u zdravstvu, umjetnost u zajednici važne stvari, i mislim da nikada neće biti dovoljno art terapeuta sa postdiplomskom razinom da bi se zadovoljile potrebe u zajednici, kao što nikada neće biti dovoljno liječnika. Morate imati osobe koje su obučene za pomoć. Ali nitko ne postavlja jasnu granicu između sličnosti i razlika, i naravno, vanjskom

promatraču art terapija i likovna radionica izgleda vrlo slično. Jedino što me brine je da će mnogim administratorima jeftinije umjetničke intervencije prirodno biti privlačnije, i mislim da im očito treba oboje, i umjetničko obrazovanje i psihološka pozadina, ali hoće li oni znati da im treba oboje. Jer nema jednostavne analogije ni u jednom drugom području. Ostali stručnjaci za mentalno zdravlje na poslijediplomskoj razini pretežno su verbalni, osim drugih kreativnih terapija.

P: Pronašli ste prekrasan način da objasnite, opišete i vizualizirate ovaj prostor između umjetničkog djela, osobe i terapeuta. Pronašli ste film, vizualni način da opišete kako se sva ta magija događa, što je vjerojatno bolji način nego pisati o tome jer je jezik kao pisani i apstraktni simbol daleko od vizualnog jezika i od populističkog načina upoznavanja ljudi s art terapijom.

O: To je evoluiralo nekako organski, kao i većina stvari, nekako sretnim slučajem. Kad sam radila kao gost na programu Freda Rogersa kao teta umjetnica (The Art lady), dolazila sam s umjetničkim projektima na emisiju. Pričala sam mu

jednom o djeci u školi za slijepe. Radila sam s djecom koja su bila višestruko hendikepirana, što je značilo da nisu bila samo slijepa, nego su imala i mnoge druge poteškoće. Pozvali su me da radim art terapijski pilot program. Nastavnik likovnog odgoja u školi mi je rekao da sam luda što uopće pokušavam nešto s ovom djecom, da oni to nikada neće moći, da su previše neorganizirani, stavljat će stvari u usta, bacat će ih na strop, na pod... Dakle, pričala sam Fredu Rogersu kako je uspješno tekao rad s tom djecom i kako sam napisala o tome rad s osobom koja je pokrenula program i u njemu opisala taj nevjerovatan kreativni proces. Međutim, bojala sam se da nitko neće vjerovati, iako smo pisali o tome. Pa, rekao je Fred, morat ćeš snimiti film! Nisam znala ništa o tome kako napraviti film. A on je rekao: „Sigurno poznaješ nekoga s kamerom.” I tako se to dogodilo.

Poznavala sam fotografe u dječjoj bolnici koji su fotografirali dječje likovne radove za izradu slajdova za prezentacije, jer to se tada koristilo – slajdovi.

Nazvala sam ih i pitala poznaju li nekoga s kamerom. Ovo je prije VHS-a, radi se o filmu Super 8, Super 16. Oni su upravo kupili novu 16-milimetarsku kameru i

odmah su se zainteresirali za film o djeci u školi slijepih. Bili su vrlo uzbuđeni što će na novom projektu raditi kao umjetnici. Dakle, sve je to u potpunosti bio rad iz ljubavi. Morali smo samo platiti razvijanje filma, i jesmo. Ovo je bio moj prvi film. Sjećam se kako sam pokazivala film ljudima i pratila njihove reakcije.

I u pravu ste, uspjelo je pokazati što je moguće učiniti u art terapiji, ljudsku stranu toga. Koliko god riječi napišete, teško je prenijeti... Ovo je pravi način da se nauči.

Jedna od stvari koju sam osvijestila za vrijeme studiranja psihoanalize jest da moraš moći prevesti ono što vidiš na jezik koji može razumjeti svaka osoba s kojom komuniciraš. A vizualni jezik je doista univerzalan.

P: Negdje sam pročitala da ste rekli kako je montaža još jedna razina umjetničke forme gdje Vi birate što će se reći i što će biti naglašeno i na taj način opet podižete točke terapeutskog procesa na drugu razinu umjetničke forme.

O: Da, to je postala moja druga umjetnička forma.

Upravo pokušavam naučiti novi program za montažu jer je posljednji ukinut. Voljela bih, jer dobivamo puno videa i stvarno stvaramo knjižnicu art terapije. A kroz video sadržaj studenti i vježbenici te art terapeuti mogu doista najbolje naučiti. To je upravo ono o čemu smo govorili: najvažnije je naučiti praksu jer inače ne znate što je to. Netko tko nije izvježbao oko i nije dobio različite povratne informacije, neće naučiti.

I to je ono što dovodi do ovog divljeg zapada u praksi, gdje svatko može voditi sesiju art terapije, svatko može simulirati da radi art terapiju... i to ne vrijedi samo na mjestima gdje je art terapija još u razvoju, to još uvijek vrijedi i u SAD-u, unatoč svim studijskim programima, ispitima i certificiranim licencama. Stvorili smo standarde, ali nekoga tko nije član organizacije ne možete optužiti da čini nešto neetično. Možete li dokazati da ne štete ljudima? Nadam se da ne štete nikome.

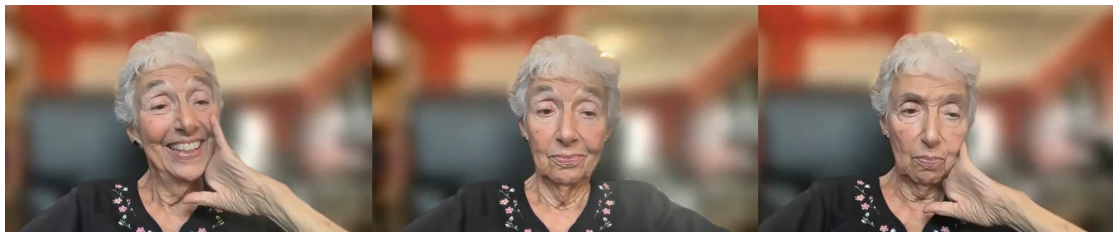
P: To je povezano s identitetom art terapeuta, nositelja pristupa i karaktera. Jeste li se Vi morali odlučiti između intuicije i znanja?

O: To je kombinacija... Mislim da se komponenta intuitivne ljudske veze najmanje može poučiti. Ono što možete učiniti kao supervizor, jest dopustiti ljudima da koriste ono čime prirodno raspolažu.

Iskreno, mislim da je to lažna dihotomija. Mislim da je to pogrešno shvaćanje psihoanalize. Dobri analitičari nisu karikature analitičara. Bilo da vidite vezu ili nepovezanost između psihoanalitičke misli i humanističkih psihoterapijskih pristupa.

U suvremenoj psihoanalizi ima mnogo relacijskih uzbuđenja. Provedeno je jako puno istraživanja povezanih s priznavanjem transfera, što ide u oba smjera – analitičar mora biti svjestan transfera i kontratransfera, to je dio obuke. Obuka je uvijek bila dobra utoliko što vas je učila da gledate izbliza, kao kroz povećalo ili mikroskop, da gledate nijanse, što se događa s očima dok se ovo događa s rukom, o čemu se razgovaralo dok se nešto crtalo, suptilne promjene stava,..., mikroskopska opservacijska komponenta analize mi je bila najzanimljivija.

Promatranje dojenčadi započeli su analitičari, probleme privrženosti također. U psihoanalizi postoji puno razrađenija

razvojna teorija nego u većini drugih kliničkih pristupa, a od Freuda nikako nije stagnirala. Ogroman je raspon unutar polja djelovanja pojedinih art terapeuta i načina na koji bivaju s onima kojima pomažu i nadam se da nisu isti sa svima. Drugim riječima, nadam se da postoji određena postojanost, da ne postajete druga persona, ali u isto vrijeme se morate prilagoditi, uhvatiti ritam ili raspoloženje, bilo da je riječ o obitelji ili pojedincu. Prilično je teško to točno pogoditi iako bi ljudi to stvarno željeli.

P: Kad ste govorili o tome da psihoanaliza ne oponira, već uključuje art terapiju, pretpostavljam da je to zato što art terapija ima mnogo strana koje se lako prilagođavaju mnogim različitim pristupima. Kao somatska, senzomotrička ili psihodinamska.

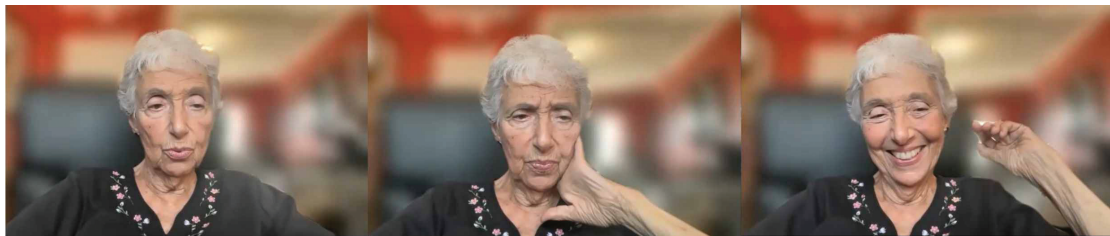
O: Da, odjednom je tjelesno-orijentirana terapija postala vrlo prisutna, kao da nismo oduvijek bili u svojim tijelima. Ono što zapravo govori ovaj pristup jest da budete pažljivi prema tijelu i pobrinete se da to uključite u svoj rad s ljudima. I opet, pitanje je koliko biste direktivni ili

nedirektivni trebali ili mogli biti, koji su razlozi za i protiv. Ovo nisu laka pitanja, ali ono što me se uvijek doimalo u vezi s art terapijom jest da većinom privlači bistre i kreativne ljude koji, ako im je dana sloboda da inteligentno odgovore sa svim stečenim razumijevanjem, mogu napraviti vrlo dobar posao. I nema formule. Mislim da me upravo formule plaše.

Između ostalog postoji i zbrka s identitetom kod svih koji pružaju neki drugi oblik umjetničkih aktivnosti. Moramo pronaći način razlikovanja i suradnje. Mislim da je previše konkurencije, a premalo suradnje.

P: A ovo bi bio dobar način razvoja i budućnosti za art terapiju, zar ne?

O: Voljela bih da bude tako, nadam se da hoće. Čudno je koliko je ekstremne polarizacije unutar udruženja. Zbog politike se događaju frakcije i ljudi ne mogu surađivati. A to se događa i u art terapiji, ljudi iz ljutnje napuštaju udruge. Meni je to jako tužno. Kao i u širem okruženju, mislim da je rješenje u suradnji, pronalaženju konsenzusa, a ne u natjecanju.

P: Što mislite gdje nešto nedostaje, postoji li neistraženo područje gdje bi bilo prostora za razvoj? Koji bi bio smjer za budućnost art terapije?

O: Teško mi je odgovoriti na ovo pitanje. U razvojnom smislu, to je zaista plodno polje. Neki studiraju neurologiju, drugi rade divne umjetničke projekte u zajednici, drugi opet rade s drugim modalitetima, nazivajući ih kreativnim ili ekspresivnima... puno se dobrih stvari događa s ljudima koji istražuju nove načine razumijevanja i rada. Mislim da je ono što nedostaje osjećaj šire zajednice. I zanimljivo je kad to kažem da isto vrijedi i za politiku. Unutar našeg malog polja, trebali bismo moći razgovarati jedni s drugima, pomoći jedni drugima i razumjeti jedni druge. A opet ima toliko nepovjerenja, sumnjičavosti, ne toliko na teorijskoj ili funkcionalnoj razini, nego više na političkoj.

Politički, rekla bih da nam trebaju lideri, netko koga ljudi čuju, tko može biti inspirativan, a to već dugo nemamo. Toga ne može biti u art terapiji, ali bismo mogli imati neki osjećaj povezanosti i kohezije ili barem spremnosti na suradnju. Mislim da je vrlo dobro što se konačno formirao

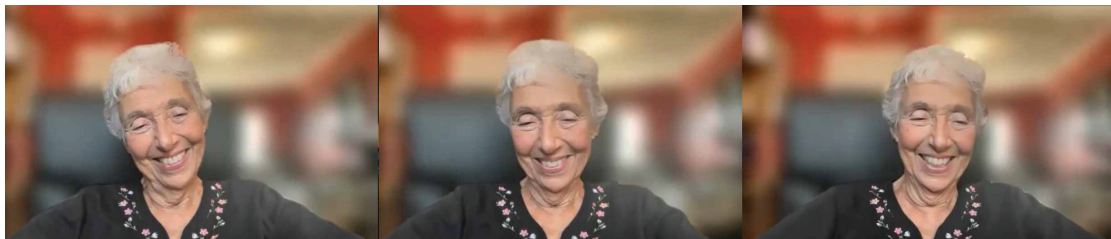
EFAT. Vrlo sam aktivno sudjelovala u ovom procesu jer sam mislila da će pomoći. I pomoglo je.

Drugo su problemi oko certifikacije ili licenciranja. Mercedes Balbé ter Maat je bila dobar borac za taj dio problema.

P: Što biste savjetovali novom terapeutu? Što smatrate najvažnijim na počecima formiranja ove profesije? Što smatrate najvažnijim na početku ovog puta?

O: Za mjesto kao što je Hrvatska, važno je organizirati i kreirati programe obuke koji zadovoljavaju određene standarde i razložiti što ljudi trebaju razumjeti, te educirati javnost. Paralelno treba raditi na umrežavanju s podržavajućim zanimanjima, umjetnicima, učiteljima, drugim art terapeutima, kreativnim terapeutima. Pronalaženje saveznika, ljudi sličnih struka, interesa i vrijednosti, vezano je s pokušajem jasnog artikuliranja vrijednosti obično sadržanih u etičkom kodeksu.

Zatim slijedi pronalaženje načina za empatično upoznavanje. Ne vjerujem da su ljudi koji zloupotrebljavaju ime art terapije pohlepni i pokušavaju isko-

ristiti interes ljudi, mnogi od njih su jednostavno neinformirani, stvarno ne znaju bolje, neobrazovani su.

Umjetnost može djelovati terapijski. Postoji kontinuum.

Godinama pokušavam napraviti film, i mislim da to mora biti animacija, da pokažem ljudima da je sve to dio istog kontinuuma, ali na različitim mjestima i da postoji različita ekspertiza.

Edith Kramer je znala reći da je jedna trećina art terapije likovno obrazovanje, jedna umjetnost, a jedna terapija. Hibridna je i to je jedan od razloga zašto je bilo teško uspostaviti jasan osjećaj identiteta. Najveći problem je pomoći studentima, praktičarima, a potom i javnosti i drugim profesionalcima razaznati posebnu vrstu sinergije koju dobro obučeni art terapeut ima. To je više od komunikacije s umjetničkim djelom i osobom koja stvara umjetničko djelo, to je sinteza i integracija.

Trenutno radim na seriji snimljenih predavanja Edith Kramer. Želimo ih ponuditi kao tečaj kroz knjižnicu. Razumijevanje njezinog objašnjenja sublimacije još uvijek je previše površno. Kad ona govori o tome, to je zapravo integracija, što je mnogo složenija povezanost. Riječi su teške.

Iznevjere kada je u pitanju istraživanje koncepata.

Jedna od mojih fantazija za završni projekt edukacije na Institutu za Psihoanalizu je bila napraviti animirani film o psihoanalitičkoj teoriji. Nisu mi dopustili, ali bilo bi tako dobro, zato što je o dinamici stvarno teško govoriti. Kada biste je mogli prikazati u animaciji, kako se kreće, jer to je ono što se događa, on pritisne ovo, to aktivira ono...

HART: Toliko toga još treba učiniti nadam se da ćemo imati priliku nastaviti prema boljoj i uspješnijoj budućnosti suradnje i rasta.

Hvala Vam na vremenu i dijeljenju svojih znanja i iskustava.